

❧ Gevecht om een plaats in de Antwerpse artistieke kringen en op de kunstmarkt

OPDRACHTEN, DE SALONS EN DE CERCLE ARTISTIQUE D'ANVERS

In 1884 krijgt De Jans de opdracht twee grote portretten van koning Leopold II en zijn echtgenote koningin Marie-Henriette te schilderen voor de gerenoveerde raadzaal van het Antwerpse stadhuis. Het was het stadsbestuur wellicht niet ontgaan dat de beloftevolle kunstschilder nu inwoner was van hun stad.¹ [CAT. 244]

In de raadzaal hingen reeds de portretten van het vorige koningspaar. Naar aanleiding van een gepland bezoek in 1852 van de kinderen van koning Leopold I had het stadsbestuur besloten de collegezaal en de raadzaal te versieren met een portrettengalerij van leden van de koninklijke familie. Het is niet verwonderlijk dat het stadsbestuur die opdracht had gegeven aan de academiedirecteurs Wappers en De Keyser. Voor de raadzaal had Wappers het *Portret van koningin Louise-Marie van Orléans, echtgenote van Leopold I* geschilderd, De Keyser het *Portret van koning Leopold I* (beide in de raadzaal van het stadhuis van Antwerpen).

De Jans wordt nu de opdracht gegeven als pendanten de portretten van het regerende vorstenpaar te schilderen naar portretten gemaakt door de internationaal gereputeerde historie- en portretschilder Louis Gallait (1810-1887).³ [AFB. 53]

Naar aanleiding van de aankoop van die portretten door het museum in Brussel in 1876, waar ze nog steeds worden bewaard, publiceert *La Fédération Artistique*:

M. Gallait, lui, s'en est pris résolument au Roi et à la Reine, en costume de cérémonie, offrant aux populations respectueuses le visage impassible et l'attitude majestueuse des grands jours de réception. L'observation analytique du peintre a reculé devant l'interprétation morale de ces physiologies officielles, forcément froides et ennuyées. La difficulté

CAT. 244. Edouard De Jans, *Portretten van Koning Leopold II en Koningin Maria Hendrika naar Louis Gallait*, 1884, olieverf op doek 265 × 115 cm en 262 × 156 cm. Stad Antwerpen, Collectie Stadhuis (© KIK-IRPA, Brussel)

Reeds in 1858 waren grondige restauratiewerken gestart aan het stadhuis van Antwerpen. Na de gevels werd ook het interieur vernieuwd. De werken werden geleid door architect Bourla en stadsingenieur Franciscus Stoop (1815-1862), bijgestaan door de architecten Pieter Dens (1819-1901) en Joseph Schadde (1818-1894). In een tweede fase, in 1880, had Dens het binnenhof overdekt en tot een imposant trappenhuis verbouwd. Het programma met de eigenlijke decoratie van de verschillende zalen start in 1884.²

AFB. 53. Louis Gallait, *Portretten van Z.M. Koning Leopold II en Koningin Maria-Henrietta*, olieverf op doek, 1875, olieverf op doek, 260 x 160 cm. Collectie Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, Brussel inv. nrs. 2664 en 2665 (© KIK-IRPA, Brussel)

*était plus grande. M. Gallait l'a vaincue avec sa supériorité et sa maîtrise ordinaire.*⁴

Het meesterschap van Gallait blijkt uit de geslaagde combinatie van de realistische weergave van het vorstenpaar en het bewaren van een zekere afstandelijkheid. De Jans slaagt erin om met zijn hernemingen hetzelfde hoogkwalitatieve niveau van Gallait te evenaren. Het vorstenpaar straalt dezelfde *grandeur* uit als in de portretten die model hebben gestaan. Hiermee bevestigt De Jans zijn kunnen tegenover de meesters van de romantiek in Antwerpen.

Naast overheidsopdrachten is er vraag naar religieuze voorstellingen. Kerkelijke overheden in Brugge doen graag beroep op hun laureaat. Geschreven bronnen verwijzen naar twee godsdienstige taferelen van de hand van De Jans. Bij de overname door de stad Brugge, in 1883, van de eigendommen van de Burgerlijke Godshuizen, beheerd door *La Commission des Hospices Civils*, zijn de roerende en onroerende goederen geïnventariseerd. De boedelopname in september 1883 stipuleert:

Toile. St Augustin lave les pieds de J.C., déguisé en pèlerin (Jacob Van Oost, 1640) Copie par E. De Jans (...) Toile, La rencontre de Jacob d'Esäü (copie par E. De Jans).

De werken worden in een tweede inventaris in 1884 nogmaals vermeld.⁵ [CAT. 248 en 249]

Het laatstgenoemde schilderij stelt een Bijbels tafereel voor naar het voorbeeld van de Antwerpse leerling van Rubens, Jan van den Hoecke (1611-1651), *Jacobs verzoening met Esaü* (Groeningemuseum Brugge). Het is een vroegbarok doek dat schatplichtig is aan de schilderstijl van Rubens. Het stelt een verhaal voor uit het oudtestamentische boek Genesis (Gen. 32-33). Om zich te verzoenen knielt Jacob neer voor zijn oudere tweelingbroer Esaü, die hem tegemoetkomt met vierhonderd krijgers. Links ziet men Jacob, begeleid door zijn twee vrouwen Rachel en Leah, zijn bijzitten Bilha en Silpa, zijn elf kinderen en zijn kudden. Rechts ziet men Esaü aan het hoofd van zijn krijgers.⁶

De Jans neemt de barokke, antiquiserende uitwerking van het oudtestamentische thema over, vermoedelijk volgens de wens van de opdrachtgever.⁷ De kopie van De Jans is, met respect voor de verhoudingen, viermaal kleiner dan het oorspronkelijke schilderij. De afmetingen zijn wellicht op maat van de toekomstige bestemming van het schilderij. Het is vermoedelijk geschilderd niet lang na zijn terugkeer uit het buitenland, eind 1883 of begin 1884, en uitgevoerd voor de kapel van de Minnewaterkliniek. In 1880 had de Commissie van Burgerlijke Godshuizen aan stadsarchitect Louis Delacenserie de opdracht gegeven voor de bouw van een gasthuis voor bejaarde vrouwen. Het is een omvangrijk neogotisch complex, gebouwd op de oude bleekweiden van het Begijnhof. In het verlengde van de inkomhal is de kapel gevestigd waarin het schilderij een plaats moest krijgen.⁸ [AFB. 54 en CAT. 248]

De voetwassing van Christus door de H. Augustinus is eveneens een kopie met een religieus thema. Hiervoor heeft het schilderij *De heilige Augustinus wast de voeten van Christus* van de Brugse barokschilder Jacob Van Oost model gestaan (Groeningemuseum Brugge). Het herneemt een populair thema uit de contrareformatie. Dit katholieke antwoord op de protestantse reformatie beleeft in de zestiende eeuw zijn hoogtepunt. Augustinus zit centraal op het schilderij, geknielt voor de als pelgrim geklede Christus, naar wie hij opkijkt. Links staan twee medebroeders met brood, een kruik water en linnen. Jacob Van Oost behoort tot de absolute top in het Brugs artistieke milieu van de zeventiende eeuw. Zijn stijl is sterk beïnvloed door Caravaggio (1571-1610), Rubens en van Dyck, maar ook door Gaspard de Crayer (1584-1669), die voor tal van kerken en abdijen in Vlaanderen retabels heeft geschilderd.⁹

In dezelfde verhoudingen als het origineel is deze kopie van De Jans bijna tweemaal kleiner. [AFB. 55 en CAT. 249]

CAT. 248. Edouard De Jans, *Ontmoeting van Jacob met Esaü naar Jan van den Hoecke*, n.d., olieverf op doek 58,6 × 96 cm. Musea Brugge (© Meemoo, collectie Groeningemuseum, foto: Cedric Verhelst)

AFB. 55. Jacob van Oost de Oudere, *Heilige Augustinus wast de voeten van Christus*, 1656-1657, olieverfschilderij op doek, 275 x 170 cm. Collectie Musea Brugge (© Meemoo, collectie Groeningemuseum)

AFB. 54. Jan van den Hoecke, *Jacobs verzoening met Esaü*, ca. 1635-1640, olieverfschilderij op doek, 237 x 378 cm. Collectie Musea Brugge (© Meemoo, collectie Groeningemuseum)